

KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL BAĞIMLILIK SARMALINDA ULUS DEVLETİN GELECEĞİ

Necmettin Özerkmen1

ÖZET

Bu araştırma, dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Birinci olarak, konuya kavramsal düzeyde bir giriş açıklaması yapılmış ve kısa bir tarihçe verilmiştir.

İkinci olarak, küreselleşme olgusunun ne olduğunu ve niteliği hakkında görüşler dile getirilmiştir. Bu olgunun dünya ölçeğinde ortaya çıkardığı yapılar ve değişimler belirtilmiştir.

Üçüncü olarak, küreselleşmenin ulus- devlet yapıları üzerine bozucu ve parçalayıcı etkileri belirtilmiş ve ulus- devlet'e verilen yeni rolü açıklanmıştır.

Dördüncü olarak, küreselleşme olgusunun dünya ve ulus ölçeğinde ortaya çıkardığı çelişkilere yer verilmiştir.

En son olarak da sonuç ve öneriler bağlamında araştırmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Ulus-devlet, Ulusaşırı kuruluş, Parçalanma.

ABSTRACT

This study consist of four main titles. In the first title an introduced of a conceptual level was given and a short story was presented.

In the second title, some views about what the globalization is and about it's characterstic were mantioned. The changes and structures that this fact introduced, within the world criterion were also stated.

In the third title, the destructive affect of globalization on Nation-State were determined and the role given to the Nation- State was explained.

In the forth title, the conradictions that the globalization fact introduced in the world criterion were discussed.

In conclusion and suggestion part a general evolution of this study was introduced.

Keywords: Globalization, Nation-State, Transnational Foundation, Fragmentation.

Giriş

Bu araştırmanın amacı, küreselleşme olgusunun ne olduğunu ve niteliğini, ulus-devlet yapıları üzerine etkilerini, uluslararası ve ulusal düzeydeki çelişkileri açıklamaktır. Diğer bir ifade ile, ulus devlet yapılarının küreselleşme ile hangi zorlamalara uğradığını, nasıl etkilendiğini ve değişim gösterdiğini tartışmaktır. Bu bağlamda, küreselleşmenin getirdiği bütünleşme ve parçalanmaların neler olduğunu, uluslararası politikanın yeni aktörlerini, bu sürecin kimlerin yararına ve kimlerin zararına işlediğine dikkati çekmek ve ulus devlete biçilen yeni görev ve yapılanmalara ışık tutmaktır.

İçinde yaşadığımız bu dönem yaygın olarak ve moda deyimini ile "küreselleşme" olarak açıklanıyor. "Yeni Dünya Düzeni" ya da "Küreselleşme" denildiğinde ilk akla gelen genellikle Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin çökmesi ve konfederasyonun dağılmasından sonra uluslararası sistemde ortaya çıkan durum anlaşılmaktadır (Sönmezoğlu, 1995: 10). Soğuk savaştan sonra yaşanmakta olan bu değişim süreci, ticaret, sermaye hareketleri ve teknolojinin "transnational" bir özellik kazanarak yayılması, yoğunlaşması; ulus devlet yapılarını aşarak sınır ötesi çıkar gruplarını ve değişik uluslara mensup bireyleri sıkı çıkar bağları ile birbirine bağlamaktadır.

Kapitalizmle beraber ortaya çıkan ve son üç buçuk yüzyılda gelişen ulus-devlet olgusu; yaşamımızı, toplum anlayışımızı ve uluslararası ilişkilerimizi büyük çapta belirlemiştir. Ancak, ulus devlet son yıllarda yoğun olarak yaşanmaya başlayan küreselleşme değişim süreci ile önemli ölçüde aşındırılmakta ve yeniden yapılanmaya zorlanmaktadır.

Bauman'a göre küreselleşme imgesinden çıkarılabilecek en derin anlam, dünya sorunlarının belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk doğasıdır (Bayman, 1999: 69). Diğer bir deyişle, bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun ve bir idari büroanın yokluğudur. Küreselleşme, bu hali ile "Yeni Dünya Düzensizliğidir.

Tarihçe

Küreselleşme kavramı konusunda genel ve/veya evrensel olarak bir uzlaşma yoktur. Kavramın ilk ortaya çıkışı Batı'da 1980 yılları ortalarında kamu politikaları dolayımında "karşılıklı Bağımlılık" karşılığı olarak kullanılmış ve o zaman için çoğunlukla genel bir ekonomik durum içinde görülmüştür. Küreselleşme, basit olarak mal, para ve hizmetlerin ulusal sınırları geçerken büyük ölçüde ivme kazanmasıyla beraber, ticari ya da ekonomik bir hızlanma sürecini anlatır. Bu süreç, özellikle çokuluslu şirketlerin rolü konusundaki yazılarda, onların çevrelerindeki yan kuruluşları ve üyeleriyle yatay bütünleşmede küresel ağlarıyla biçimlenir. Diğer taraftan, küreselleşme çok boyutlu, derin ve görünümüleri oldukça karmaşık bir olgudur. Bu nedenle, küreselleşme olgusunu bütün yönleri ile kavramak ve basit bir biçimde tanımlamak kolay değildir. Birçok bakımdan bu süreç uluslararasılaşmanın geçmişteki trendlerinden çok farklı görünmektedir. Bu yüzden, küreselleşme tartışmaları hakkındaki eleştirilerde, küreselleşme teriminin sıklıkla belirsiz ve birbirine aykırı biçimde kullanıldığı konusunda itirazlar vardır (Dhanapala, <http://vvvvv.disarmaman.un.orgj>).

Batı kapitalist üretim sisteminin, yayılarak kendi verileri içinde dünyayı yeniden örgütlemesi ve sonunda bir "Dünya Sistemi" durumuna gelmesi, tarihsel olarak başlıca üç ayrı süreci izler. Yani, bu duruma göre küreselleşme yeni bir olgu değildir. Bu süreçler, tarihsel olarak birbirini izleyen, kapitalizmin bunalım süreçlerini içine alan yayılma dönemleridir ve kısaca şöyle sıralanabilir (Oran, 2000: 4- 5):

Birinci olarak Küreselleşme: 1490'da başlayıp 18. Yüzyılda da devam eden, Batının "merkantilizm politikalarına" başlangıç teşkil eden, deniz aşırı keşiflerin yapılmasına olanak veren teknoloji ve denizcilikteki gelişmeleri içine alan dönem. Böylece "Sömürgecilik (Kolonyalizm)" dönemi başlar ve sömürge ülkeleri de "Koloni Milliyetçiliği" yaparak bağımsızlıklarını kazanırlar.

İkinci olarak Küreselleşme: Batının ikinci yayılması 1870' den sonra başlar ve 1890'larda kurumsallasın Bu yayılma da Batının muazzam teknolojisi ve sanayi devrimi ile girdikleri toprakları askerî işgale uğratmak biçimde gerçekleşir. Artık sadece "Hıristiyanlık" götürmek değil, beyaz adam kendisini işgal ettiği yerlerdeki halkları "uygarlaştırma görevi" ile meşrulaştırır. Böylece ırkçılık, emperyalizmin bir sonucu olarak doğar (Oran, 1997: 68- 67).

Üçüncü olarak Küreselleşme: Altyapı açısından, yine "Batı"nın ulusal pazarları Batı burjuvazisine yetmez. Dolayısıyla paranın bütün "Küre"yi içine alacak kadar genişletilmesi gerekecektir. Üst yapı açısından ise Batı kültürü bütün dünyayı sarar. Artık bu kültür sadece "Baticı" okullarda değil, televizyonda eğlence programlarını seyrederken ve internette gezinirken "damardan" verilir.

Küreselleşme Olgusunun Ne'liği ve Niteliği

Benjamin Barber'a göre, bugün dünyamızda kuvvetli iki güç vardır: Küreselleşme ve parçalanma. Küreselleşme, kısmen küresel kapitalist ekonomik sistemi takip eden bütünleşmeyi gösterir. Fakat, aynı zamanda ve daha da önemlisi dünya kültürünün "Amerikanlaşma"sını ifade eder. Diğer bir ifade ile Barber için küreselleşme, ekonomik benzeşme ya da birleşmeden daha çok, kültürel "Amerikanlaşma"dır. Dünyanın neresinde olursa olsun, insanlar isterlerse Avrupa'dan Dancehall müzik, Nijerya'dan Hiphop ve Japonya'dan Jeans bulabilir. Amerika'nın 1920'lerde en önemli kültürel icatlarından biri olan "Hipness" Afrikalı - Amerikalı topluluklardan gelir. Dünyanın küresel kültür göstergelerinin çoğu "Hipness" dünya görüşünü kabul eder ve dinleyenler hip olmaya çalışır (Grant, <http://www.urbana.org> İndirilme tarihi: 15/09/2003).

İkinci güç, "parçalanma" ise yükselen milliyetçilik bağları, etnik çatışma ve politik bir güç olarak dini darbelere dayanır. Diğer bir ifade ile bu parçalanmanın adı "Balkanlaştırma ve Kabileleştirme" dir., Bütün bunlar çoğunlukla dünya yüzünde akıtılan kanlara sebep olan ve parçalanmanın getirdiği şiddetin kör güçleridir.

Sosyolog Anthony Giddens'a göre, yirminci yüzyılın sonunda yaşadığımız çağ ile önceki çağ birbirinden çok farklıdır. Küreselleşmeyi ekonomik bir süreç olarak düşünebiliriz. Küreselleşme olgusunun temelinde, iletişim biçimi alanında ortaya çıkmış olan muazzam değişimlerdir ve bu değişimler ilgili bütün ilişkiler üzerine büyük bir etkiye sahiptir. Her an elimizin altındaki haberleşme imkanları, bütün insanlar için hayatın temel yapısında çok büyük değişimlere neden olmaktadır (Giddens, 2000: 24). Bilgi teknolojilerinin alt yapılarındaki temel değişimlerle birlikte, ekonominin temel merkez noktasında sanayiden hizmet sektörüne kadar değişimler olmuştur. Buna bağlı olarak; bilgi, eğlence, elektronik ve finans alanındaki hizmetler ekonominin en önemli öğeleri olunca, bütün yaşamımız buna göre biçimlenmeye başlamıştır.

Diğer taraftan, iletişim teknolojilerine bağlı olarak, bilgi ve ulaşım teknolojileri öylesine etkilidir ki, dünyanın herhangi bir yerinde olan herhangi bir olay, kürenin diğer bir kısmında yaşayan bir kimseyi ilgilendirir hale gelmiştir. Taşıma araçlarındaki ilerlemeler de yaşantımızdan coğrafik sınırları kaldırarak küresel hareketlerimize katkıda bulunmaktadır (Baumann, 1999a: 20).

Küreselleşme ile beraber, çok kültürlülük konusundaki tartışmaların arkasındaki temel gelişme, bir tek kültürlülüktür. Yani, bir tür homojenleşmenin ya da aynileşmenin olduğu çok açıktır (Gutman, 1996). Küreselleşme ile birlikte, Batı tipi ekonomik davranış dünyanın geri kalanını kendisine benzetir ve yaşam biçimimiz standartlaşmış olur (Yıldırım, 2000: 74). Ayrıca, Kuzey Amerikalılarda olduğu gibi internetin bütün dünya düşüncesini biçimlendirmek için planlandığını ileri sürenler ve eleştirenler de vardır (De Benorst, 1996: 120).

Küreselleşme süreciyle beraber, gelenekler çöker ve köktencilik tehlikesi baş gösterir (Giddens, 2000: 61- 63 ve Thurovv, 1997: 195- 202). Köktencilik, geleneğin altında bir kuşatma ve geniş anlamda geçmişe özlem demektir. Gelenekler çökerken fanatizm ve hoşgörüsüzlük patlar. Akıl sağlığı açısından köktencilüğün önemi, şiddet ve hoşgörüsüzlük için toplumsal bir araç oluşturur.

Günümüzde medya, dünyanın her yerinden aynı anda haberdar olmamızı sağlarken, bu arada dizi film, sinema gibi kültürel ürünler üreten ülkelerin ürünlerini sunmaktadırlar. Bu bağlamda, yayıncılıkta kültürel enformasyon üretimini elinde bulunduran egemen ülkelerin "kültür kodları" ve "kültür modelleri" az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin insanlarını etkilemektedir (Bayhan, 1995). Çoğunlukla, kültür enformasyon ürünleri de ABD kaynaklı olduğu için "Yaşam Alanlarının Amerikanlaşması" sürecinden söz edilebilir.

Birleşmiş Milletler 1945'te kurulduğunda, uluslararası ilişkileri belirleyen temel aktörlerin devletler olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Oysa artık günümüzde uluslararası ilişkileri ve

dünya ekonomisini etkileyen yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Çok uluslu şirketler, hükümet dışı örgütler, medya kartelleri, araştırma ve düşünce kuruluşları (think-tank), dahası bazı devletlerin yıllık GSMH'sından daha fazla kişisel serveti olan bireyler ve yatırımcı konsorsiyumlar küreselleşmenin yeni aktörleri olarak ön plana çıkmışlardır (Öztürk, <http://mfa.gov.tr/turkce>).

Çok uluslu şirketler, günümüz uluslararası sistemini etkileyen, kontrol eden ve yönlendiren aktörlerin başında gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin son verilerine göre, dünyanın en büyük 200 çok uluslu şirketinin toplam kaynakları 7.1 trilyon

ABD dolarıdır. Dünyadaki ekonomik faaliyetlerin yaklaşık dörtte biri dolayında olan bu rakam, Birleşmiş Milletler üyesi 189 ülkeden, 182'sinin toplam ekonomik varlıklarından daha fazladır. Artık çok uluslu şirketlerin ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve hedeflerini gözetmeyen bir uluslararası ekonomik sistemden söz etmek mümkün değildir.

Birçok gelişme ve değişmeye bakarak, Paul Streeten küreselleşme sürecini; teknoloji, konum ve belli özellikler bakımından yeni; birçok bakımdan tarihsel olarak benzersiz olarak niteler (Streeten'den aktaran Dicken, 1992). Peter Dicken ekonomik aktivitelerin küreselleşmesini niteliksel olarak uluslararasılaşmanın geçmiş trendlerinden farklı olduğunu söyleyerek Streeten'in görüşünü desteklemektedir. Dicken'a göre küreselleşme uluslararası olarak dağınık aktiviteler arasında fonksiyonel bütünleşmenin bir derecesini ima eden, daha çok en son bir olgu ve uluslararasılaşmanın daha ileri karmaşık bir formudur (Dicken, 1992).

Küreselleşme nedir? Küreselleşmenin ayırıcı ve karakteristik özellikleri nelerdir? Steve Smith ve John Baylis, küreselleşmeyi toplumlar arasında artan karşılıklı bağıllığın bir süreci olduğunu söylemektedirler (Smith ve Baylis, 1997). Bu konuda yapılan birçok tartışmaların ortak noktaları aşağıda verilen üç noktada toplanabilir:

1. Ekonomik olarak, uluslararası ticari malların akışı ve üretim faktörleri (para ve emek gibi unsurlar) hızlanıyor,
2. Politik olarak, ulus- devlet egemenliği sarsılıyor ve uluslararası otoritelerin etkisi artıyor,
3. Sosyo-kültürel olarak, dünyanın farklı bölgelerindeki insanlar arasındaki ilişki, kültürel homojenleşmenin etkisiyle küresel bir kültürün gelişimi artırılarak daha kolaylaşıyor.

Sonuç olarak, birçok yazar tarafından küreselleşme sürecinin ekonomik güçler tarafından (Transnational Company) başlatıldığı belirtilmektedir. Bu güçlerin çoğunun küresel alanda çok yüksek kârlar aradıklarını ve iletişim, taşıma, medya ve üretim teknolojilerinin hızlı gelişimiyle de desteklendiklerine işaret ediliyor. Peter Dicken, TNC (Transnational Company)'nin ekonomik aktivitede küresel değişmeyi yaratan en önemli tek güç olduğunu, strateji ve işlemlerinin daha çok teknolojik değişim güçleri tarafından etkilendiğini belirterek, ekonomik güçlerin küreselleşmedeki etkilerini desteklemektedir (Dicken, 1992). Bu iddialar üzerine eleştiriler, küreselleşmenin yeni bir şey olmadığı ve ulus devletlerin bu olguyu etkilemek için hala anahtar ellerinde tuttukları yönünde yoğunlaşmıştır. Ayrıca TNC (Transnational Company)'nin bütünüyle bütün kürede yer almadıkları, fakat sadece kısmen ileri ülkelerin bazı bölgelerinde yerlerini aldıkları belirtilmiştir. Bu eleştiriciler arasında yer alan Paul Hirst ve Grahame Thomson ampirik ve istatistiksel veriler sunarak küreselleşme mit'ini açığa çıkarmaya çalışmışlardır (Hirst ve Thomson, 1996). Küreselleşme özellikleri hakkındaki bu tartışmalar kaçınılmaz olarak ulus devletinin değişen rolü konusunda tartışmalara neden olmuştur.

Günümüz dünyasının en büyük olayı küreselleşmenin mevcut yapı ve kurumlar üzerine etkilerinin nasıl yorumlanması gerektiği üzerine genelde birbirine karşı iki ana tez var. Birinci teze göre, küreselleşme, çağdaşlaşma ve gelişme demektir; bu nedenle, önüne geçilemeyecek ve üstelik de geçilmemesi gereken, dahası, desteklenmesi gereken bir süreçtir. Bu düşüncüyü, paylaşımlara göre küreselleşme, ekonomik, siyasal ve uluslararası düzen bakımından herkese yararı vardır. Diğer taraftan ikinci tezi savunanlara göre ise küreselleşme "emperyalizmin" 21. yüzyıl başındaki uygulandığının adıdır (Oran, 2000: 1-3).

Şayan'a göre, küreselleşme sürecinin ardında kapitalizmin evrimsel ve evrensel gelişimi vardır. 300 yıllık tarihi gelişimi içerisinde kapitalizm, genel olarak büyüme, kriz, krizden çıkış için yeniden yapılanma biçiminde kendini gösterir. Krizin nedeni de .kapalist üretim "modu"dur. Sermaye birikimi ile başlayan kriz doğal olarak ve giderek toplumsal, politik ve ekonomik yapıları etkiliyor ve yeniden yapılanma girişimleri ile de kriz içinden çıkmaktadır (Şayan, 1996:21).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, kapitalist ekonomide yaşanan uzun gelişme, sermayenin uluslararasılaşmasını ileri boyutlara getirmiş ve bu süreçte üretimin kendisi ilk kez kitlesel ölçekte uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu anlamda küreselleşme, sadece teknolojik gelişmelerin getirdiği kaçınılmaz bir sonuç değil, aksine kapitalizmin doğasında, mantığında vardır (Savran, 1992: 76). Dolayısıyla küreselleşme, kapitalizmin girdiği krize, çok uluslu şirketler (ÇUŞ), IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar öncülüğünde çözüm aramasıdır.

"Küreselleşme" ya da "ulusal ekonomilerin dünya ekonomisi ile bütünleşme" süreci, sermayenin uluslararası akışkanlığı sağlamaya yönelik çabaların bir ürünüdür (Yıldız, 1994: 231). Bu süreç, bu nedenle uluslararası sermaye merkezlerinin önemini arttırmaktadır. Euro- piyasalar, off-shore merkezleri ve uluslararası bankaların bu merkezlerle kurdukları global ağ, devletlerin para ve kredi politikalarını denetimde tutmalarını boşa çıkarmakta ve sermayenin akış yönü üzerinde de devletlerin etkisini azaltmaktadır. Kısaca uluslararası bankalar ve şirketler, büyük ölçüde dünya para ve sermaye akışına egemen olmaktadır.

Küreselleşme ve "Yeni Dünya Düzeni" siyasal ekonomisinde, hegemonya ve "merkez", yarı-çevre hiyerarşisindeki ilişkilerde herhangi bir değişikliğin olmadığını söylemek olanaklı görünmüyor. Bugün "yeni" diye ileri sürülen düzen, eski eşitsiz ilişkilerin devamından başka bir şey değildir (Yıldız, 1995: 238). Yani sistemin mantığında yeni bir şey yoktur. Aynı hegemonyacı anlayış ve hiyerarşi devam etmektedir. Bu bakımdan, "merkez" konumundaki ülkelerden hiçbirinin "yarı-çevre" konumuna düşmesi mümkün değildir. Ama, "yarı-çevre" bazı ülkelerin "merkez" konumuna çıkmaya çalıştığı söylenebilir.

Günümüzde uluslararası sistemin geleceğine bakıldığında, birbirleriyle çelişkili gibi gözükken iki farklı sürecin birlikte geliştiği söylenebilir. Bu iki süreç, ayrışma ve bütünleşme eğilimi göstermektedir. Örneğin, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan ayrışma sadece federatif yapıların sorunu olmaktan çıkmış, üniter nitelikte devletleri de etkilediği ve etkileyeceği söylenebilir. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ise bütünleşmeye örnektir.

Sonuç olarak, günümüz küreselleşmesi esas olarak, sanayi sermayesi ile finansman sermayesinin birbirinden ciddi bir biçimde kopmasıdır. Diğer bir deyişle, küreselleşmeyi devindiren üretim sermayesi değil, ondan kopan finansman sermayesidir. Dizginsiz finansman sermayesi, dünyanın her tarafında en kısa vadede en yüksek getiriyi almak için inanılmaz bir hareketlilik kazandı. Ancak, hala finansman sermayesinin önündeki en büyük engel, ulus-devlettir (Şayan, 1996: 23). Yani, hangi sermaye gelecek, hangi koşullarda gelecek, ne kadar sermaye çıkacak ve hangi alanlarda kullanılacak gibi konularda ulus devletin müdahaleleri söz konusuydu. Bu engel, ulusal toplumların yeni bir örgütlenmeye gitmeleri ile açıldı. Bu örgütler, AB Avrupa Birliği, NAFTA Kuzey Amerika Ticaret Örgütü ve APEC Asya- Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi oluşumlardır. Böylece ulus devletlerin finansman sermayesini dizginleme, denetleme, etki ve yetkisi ortadan kalkmıştır.

Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerine Etkileri

Barber'a göre, küreselleşme ve parçalanma görünüşte birbirine bağlı zıt güçlerdir. Fakat, aslında bu iki güç ulus-devlet modelinin parçalanmasında işbirliği içindedirler. Küreselleşme, devletin egemenlik sınırlarını ve ulus devletin hayali topluluğunu zihinsel/duygusal bağlarından ayırır. Tinsel vakumun geride bıraktığı boşluğu "Cihat, Kabilecilik ve Parçalanma" doldurduğu için Barber, insanlığın güçlü bir tehdit olarak ulus- devlet bağlarının çöküşünü görür.

Küreselleşme olgusu, geleneksel güç ve ulus-devletin egemenliğini zayıflatmış görünüyor; çünkü birçok bakımdan durum devletlerin kontrolü dışında geliyor. Bazı yazarlar, karşı konulmaz küreselleşme güçlerinin uluslararası politikalarda ulus-devlet sisteminin kaçınılmaz olarak etkisizleşeceğini ya da ölümcül biçimde zayıflatacağını ileri sürüyorlar. Bu türden iddialar

"Ulus-Devletin Sonu" ve "Devletin Gerilemesi" gibi başlıklar altında açıkça görülmektedir. (Ohmal, 1996 ve Strange, 1996). Bazı yazarlar da tam aksine ulus devletlerin geleneksel güç ve egemenliklerini süratle elde edeceklerini kanıtlamaya çalışıyorlar.

Küreselleşme ile beraber, dünyanın politik ve ekonomik süreçlerinde özellikle iki güç sürekli geriliyor. Bunlar; ulus devletler ve fakir güney ülkeleridir. Yukarıdaki iddiaları destekleyen bir görüş de Daniel Bell'den geliyor: "Ulus büyük sorunları çözmek için çok küçük; küçük sorunları çözmek için ise çok büyüktür" (Bell, 1987: 1-20). Küreselleşme ile birlikte ulus ülkeler ve özellikle sosyal refah hükümetlerinin yıldızlarının kaybolduğu çok açıktır. Ulusal ekonomi politikalarının geçmişte olduğu kadar etkili olmalarını bekleyemeyiz ve tarihsel jeopolitik kavramı değişime uğramıştır. Ulusal kimlik ve diğer kimlikler son yıllarda köklü değişime uğramıştır. Aradaki boşluk, etnik ve kültürel çözümler ve çok kültürlülük ile doldurulmaya çalışılmaktadır.

MAI (Çok Taraflı Yatırım Antlaşması), uluslar üstü sermayenin girdiği ülkede her alanda üretimden pazarlamaya faaliyet göstermesi ve mülkiyet edinme de dahil olmak üzere hiçbir sınırlama ve denetimle karşılaşmadan ver alabilmesinin yasal çerçevesini oluşturmaktadır (Minibab, 2003). Bu antlaşmaya göre, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay gibi yüksek yargı organlarının devre dışı kalması söz konusudur. Diğer bir ifade ile herhangi bir anlaşmazlık durumunda, uluslararası sermaye itirazlarını "uluslararası tahkime" yapma hakkına sahiptir.

Küreselleşme süreci ile beraber egemenlik sacayağının üçü de tuzla buz olmuştur. Bunlardan en büyük etkiyi yaratan "ekonomik ayak"ın parçalanmasıdır (Bayman, 1999: 76-77). Devletin maddi temeli tahrip edilmiş, egemenliği ve bağımsızlığı iptal edilmiş, politik sıfatı silinip kaybolmuş, ulus devlet mega şirketlerin basit bir güvenlik birimi haline getirilmiştir.

Işıkli'ya göre, küreselleşme gerçekte uluslararası sermayenin egemenliğini bütün dünyaya kabul ettirmenin tam da kendisidir. Diğer taraftan küreselleşme, dünyanın dört bir yanında değişik türde ayrıntıları tahrik ederek "Yeni Dünya Düzensizliği" yaratırken, demokrasilerin tahribini de beraberinde getirmektedir (Işıkli, 1996: 33). Ayrıca, devleti küçültme yönündeki saldırıların iddia edilen aksine ulusun değil, uluslararası sermayenin etki alanını büyütme yönelik olduğu çok açıktır.

Ulus-devlet yetkilerinin bir kısmını uluslararası kuruluşlara bir kısmını da yerel yönetimlere devrederken, ulusal-devlete göre biçimlenmiş demokrasinin uygulanma olanağı azalmaktadır. Bu şekilde, insan hakları eksenine dayalı müdahale, günümüzde ulusal devletlerin iç işlerine karışmanın başlıca biçimini almış ve bu müdahaleler globalleşmeye hizmet etmektedir (Özdek, 1995: 38). Diğer taraftan, globalleşme süreçleri ile toplumsal ilişkilerin çok kültürlü bir nitelik taşıması, ulus- devletin siyasal temsil mekanizmalarının yeniden yapılanması gereksinimini gündeme getirmiştir (İçduygu ve Keyman, 1998:143-144).

Küreselleşme ile beraber "ülkenin iç işlerine karışmazlık" ilkesi artık tarihe karışıyor. Çeşitli uluslararası anlaşmalara imza atmış devletlere, insan hakları ve özgürlükleri bağlamında birbirlerinin iç işlerine karışma olanağı vermeye başlamıştır. Bu durum, zincirlerinden boşanan ulusçuluk akımları ve güçlenen "Self-Determination" ilkesi ile beraber, çok uluslu devletlerin toprak bütünlüklerini korumaları artık daha da güçleşmiştir (Ulman, 1994: 36)

Post modernizm, küreselleşme adı altında pazarlanan yeni sömürgeciliği, yeniden ulus düşüncesini Üçüncü Dünya Ülkeleri gündemine taşımaktadır. Bu arada yükselen etniklik, büyük ulusları çözerken, yerine tekrar ulus yapılaşmasını koymaktadır. Böylece ortaya çıkan "Glokalleşme"Ve yerellik, globalleşmeye ve yeni sömürgeciliğe karşı bir direnç olarak, bir tür "maneviyatçı milliyetçiliği" beslemektedir (Mısır ve Balta, 1999: 29). Örneğin, kabile savaşları ve etnik savaşlar "post-modern döneme" ve "globalleşmeye" damgasını vurmaktadır. Bütün bu gelişmeler küreselleşmenin yaratıcı aktörleri çok uluslu şirketlerin hoşuna gitmeyen bir tablo değildir. Böl, parçala, yönet formülüne uygundur. Ayrıca, küreselleşme, "sermayenin küresel hareketi karşısında, işgücünün sabitleşmesidir". Emek ve sermaye çelişkisi bitmemiş, "maneviyatçı milliyetçilik, etnik çatışmalar, mezhep ve din çatışmaları" ile gizlenmiştir. Aslında, küreselleşme bir paradoks olarak; çok az sayıda insana çok büyük faydalar sağlarken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakıyor ya da kenara iterek dışlıyor (Bauman, 1999: 83).

Son beş yıllık gelişme, 1990-1995 arası yaşanan dönemde, küreselleşmeden en çok zarar gören olgu, "ulus devlet" olgusudur (Çeçen, 1996: 51-52). Küreselleşmenin ana merkezi olan Dünya Bankası ve IMF gibi örgütlerin desteklediği politikalarla, özelleştirme, devletin küçültülmesi, özel sektörün güçlendirilmesi, gümrük duvarlarının kaldırılması ve uluslararası ticareti teşvik eden "World Trade Organization" WTO gibi kuruluşlarda finansman sermayenin egemenlik alanı güçlendirilmiş, ama ulus devletin egemenlik alanı daraltılmıştır.

Devletin Değişen Rolü

Küreselleşme ile değişen dünya da oluşan yeni küresel gerçekler ve ortaya çıkan küresel değerler devleti de değişime zorluyor. Devletin oluşan yeni rolünü ve yeniden yapılanmasını aşağıdaki alt başlıklarda toplayabiliriz:

1. İlk olarak devletten bireye doğru bir "güç kayması" durumunun yaşandığı görülmektedir. Örneğin, Ekonomide serbestleşme, özelleştirme ve demokratikleşme gibi değişimlerle ve bunlarla sivil toplumun gücünün genişlediği görülmektedir.
2. Uluslararası ekonomik ilişkiler "transnasyonel" bir özellik kazanmış "otarşik devlet" ve "korumacı devlet" anlayışları yıkılmış ve yerine "küresel devlet" anlayışı geçmiştir.
3. "Bölgeselleşme" adı verilen yeni bir değişim dinamiği ortaya çıkmış ve pek çok ülkenin bazı bölgesel ticaret blokları ve bölgesel ekonomik entegrasyonlara katıldığı gözlenmiştir. Ulus devletlerin yerini uluslarüstü devlet ve kurumlar almıştır. Örneğin; AB ve NAFTA.
4. Özelleştirme ile devletin görev ve fonksiyonlarının büyük bir kısmı özel sektöre devredilmiş, adalet, iç-dış güvenlik gibi konularla devletin görevleri sınırlanmıştır.
5. Eğitim, sağlık, yaşlı ve kimsesizlere yapılan yardımları üçüncü sektör diye nitelenen, kar amacı gütmeyen "gönüllü özel sektör" oluşumları tarafından yapılmaya başlanmıştır.
6. "Müdahaleci Devlet" ya da "Müteşebbis Devlet" anlayışları yerini, piyasa ekonomisinde sadece oyunun kurallarını düzenleyen "Hakem Devlet", "Sınırlı Devlet" anlayışlarına bırakmış, bu anlayış "Katalizör Devlet" olarak nitelenmektedir.
7. Siyasal alanda dünya da yaşanan en önemli değişim "demokratikleşme"dir. Demokratikleşme, sivilleşme ve yerelleşme gibi birey ve sivil toplumun devlet kavramında güçlenmesi anlamına gelmektedir.
8. Bilgi ve teknolojik değişim dinamikleri (bilgisayarlaşma, hızlı haberleşme, robotlaşma vs) devletin işleyişini ve hizmet sunumunu değiştirmektedir.
9. Dünya da sosyo-kültürel değerlerin ve davranış biçimlerinin değişmekte, en başta "ulus devlet" anlayışı bazı coğrafyalarda önem kazanırken, bazılarında ise önemini yitirmektedir.
10. Dünya da ekolojik alanda yaşanan değişimler konusunda ortak endişe ve çözümler getirilmektedir.
11. "Nüfuslaşma" adı verilen konuda devletin görev ve rolü devam etmekte, kamusal mal ve hizmetlere olan talep artmaktadır.
12. "Mega Rekabet" ya da "Hiper Rekabet" ortamında, kamu, özel ve üçüncü sektörde tüm organizasyonları değişime zorlamaktadır (Aktan, 1999: 81-85).

Küreselleşmenin Çelişkileri

Bütün gelişmelere bakıldığında, küreselleşmenin doğal bir süreç olmadığı ve onun olumlu etkilerinin sadece "Kuzeyli" ülke insanları, daha çok da Amerika için bir avantajken; Kuzey ülkeleri dışında yaşayan birçok ülke insanları açısından ise rahatsızlık verici oluğu görülmektedir. Batılı olmayan ülke insanların bu gelişmeler karşısındaki kanaatlerinin en önemli özelliği sürekli olarak Batılı olanlarca gözleniyor olmalarıdır. Dahası, Batılı insanların her zaman "Sibernetik Sömürü" yaptıklarını, her şeyi bilen ve süreci belirleyen bir konumda olduklarını düşünüyorlar (Sid- Ahmed, 1996: 17- 21).

Gerçekten de küreselleşmeye toplumsal eşitsizlik noktasından bakacak olursak, istatistikler insanı korkutuyor. Birleşmiş Milletlerin "1999 insani Gelişme Raporu" ya da Dünya Bankasının "Küresel Ekonomik Görünüş 1998/1999" raporlarına şöyle bir göz gezdirmek yeterlidir. Bu raporlara göre, dünya nüfusunun beşte biri toplam gelirden en düşük payı 1989 ve 1999'da %2.3'ten %1.4'e düşerek almıştır. Dünyanın şu andaki manzarası küresel bir köyden çok küresel bir yağma düzenidir (Giddens, 2000: 27). 358 küresel milyarderin toplam servetinin, dünyanın toplam nüfusunun toplam gelirinin %45'ine eşit olduğu bir dünya daki mevcut manzara, ancak yeni bir "soygun" düzeni olarak tanımlanabilir (Koegan, 1996). Başkaya'ya göre, dünyanın en zengin üç adamının serveti 48 ulus devletin gelirinden daha yüksektir. Diğer bir ifade ile, dünya nüfusunun üçte birinin serveti bu üç zengin adamın servetinden daha düşüktür (Başkaya, 1999: 21).

Küreselleşme sürecinde gelir dağılımı sadece Kuzey ve Güney arasındaki eşitsizliğe neden olmadı, aynı zamanda gelişmelerin kime yaradığını da gösterdi. Mevcut uluslararası sisteme destek olan Amerika son iki yılda gelirdeki artışın yarısını elde etti (Ulagay, 1999: 85). Bu bakış açısından bakıldığında, küreselleşme süreci "Dünyanın Amerikanlaştırılması" olarak da görülebilir (Gerbier, 1999: 107). Bu nedenle, sadece gelir dağılımındaki büyük uçurum değil, McDonaldlaştırma (Ritzer, 2000) ve toplumların tüketim yönelimli yapısı ağır eleştirilere sebep olmuştur (Featherstone, 1996).

Bugün küreselleşme ile ortaya çıkan toplumsal eşitsizlik, sadece Güneyin fakir ülkelerinde değil, Kuzeyin daha fakir bölgelerinde bile tepkilere neden olmaktadır. Fakir insanlar kent merkezlerinde yoksulluğa terk edilirken, seçkin zengin tabaka kentlerin dışında hayallerdeki yerlerde yaşamaktadır. Gregory Bateson'un "Sismogenetik Zincir Teorisi"nde de tanımlandığı gibi duvarların içi ve dışı arasındaki gerilim gittikçe artıyor (Bateson, 1973: 41- 42). Bu teoriye göre, ebedi rekabet sınırsız değildir, eninde sonunda düşmanlığa dönüşür. Bu nedenle sistemin çökmesi kaçınılmazdır. Yeni post modern kentlerimizde şiddet ve korku büyümektedir. Bunu, medyalar tarafından yayınlanan kesintisiz haber uyarılarıyla, her zaman kapalı kapılar ve güvenlik sistemleriyle, her yaş ve gelir grupları arasındaki "yakın" ve "güvenli" toplulukların artışıyla ve kamusal alanda arttırılmış kontrol düzeyleriyle gözlemek mümkündür (Elin, 1997: 13).

Ayrıca bugün küreselleşmenin omurgasını oluşturan bilgi teknolojileri hakkında da bazı ciddi eleştiriler vardır. Bazı sosyologlar (Bauman 1999a: 60 ve Poster, 1996: 204) bünyemizdeki ağırla veri tabanları ya da bilgi koridorları boyunca örülmüş dizilerle karşılaştırdıklarında, gözetlenmekten kaçamadığımız ve hiçbir şey yapamadığımız, fakat sadece bilgi starlarını seyrettiğimiz bir dünyada yaşadığımızı iddia ediyorlar.

Mevcut egemen devletler sistemi 17.yüzyıldan beri, özellikle (1648) Vestefalya Antlaşması sonrası kurulmaya başladığı genel bir uzlaşma olarak kabul edilir. O zamandan beri devletler artan bir şekilde ulus devlet formunu alırken, dünya politikaları ve uluslararası konular da bu çerçevede gelişmeye başlar.

Egemenlik kavramı, ulus devletin varoluşunun olmaz ise olmaz varlık şartıdır. Çeşitli tanımlamalara rağmen, egemenlik konusunda temel kavram, en yüksek ve bir tek devlet tekelinin verilen topraklar üzerinde ve bütün konularda kontrol sağlama hakkıdır. Marc Williams .egemenlik kavramında iki anahtar özelliğe dikkat çekiyor. İçsel olarak, egemenlik devletin uyrukları üzerinde yönetme hakkına sahip olması, dışsal olarak, devletin uyrukları üzerinde başka hiçbir yüksek otoritenin olmaması demektir. Bu egemenlik kavramından, egemen devletler tarafından oluşturulacak egemenliğin kurulması kadar, uluslararası toplumun bütün üyelerinin eşitliği çıkar. Egemenliğin eşitliği doktrini eşit yetkinlik değil, fakat eşit haklardır (Williams, 1996).

Şimdi, küreselleşmeye dönecek olursak, küreselleşme sürecinden doğan çeşitli güçler, ulus-devletin egemenliğini etkileyen özel mekanizmalardan söze ediliyor. David Held, bu güçleri dört geniş kategoride sınıflıyor. Held'e göre, devletin egemenliğine en önemli başkaldırı, çok uluslu şirketlerin egemen rolünden (MNCs) ve küresel para pazarlarında genişleyen küresel ekonomiden yükseliyor. Diğer başkaldırı uluslararası yapılar: Dünya Bankası, IMF, WTO ve UN'dir. Bunları takip eden iki güç, uluslararası hukuk ve Hegemonik Güçler (http, 2002). Bu dört grup güç, toplu olarak aşağıdaki tabloda görülüyor (Holton, 1998: 106).

Çizelge 1: Devlet Egemenliğine Başkaldırımlar

1. Küresel Ekonomi:	Çok Uluslu Şirketler, Küresel Para Pazarları
2. Ulusaşırı Yapılar	Ekonomik Düzenleyici Yapılar: Dünya Bankası, IMF, WTO, UN, EU
3. Uluslararası Hukuk	Ulusal Mahkeme ve Devletler tarafından tanınan yasal antlaşmalar UN ve EU antlaşmaları ve ayrıcalıklar
4. Hegemonik Güçler	NATO ve önceki VARŞOVA PAKTI

Kaynak: (Holton ,1998:106)

Küreselleşme kavramının içinde bir takım dikotomiler (birbirini tamamlayan ve açıklamaya yarayan iki zıt kavram: siyah- beyaz, erkek- dişi) belirlemek mümkün (Oran, 2000: 39- 40).

1. Küreselleşme, Batı etkisinin bütün dünyaya yayılması anlamına geldiği için, bir homojenleşme (tek düzeleşme) sağlıyor. Fakat, aynı zamanda da her çeşit farklılığı, hatta bölünme noktasına getiriyor: etnik çatışmalar, farklı kültürlerin güçlenmesi, mikro milliyetçilikler gibi.
2. Küreselleşme, Batı Toplularının üst- yapısında bulunan, insan ve azınlık haklarını getiriyor. Diğer taraftan, bu hakların karşı tezi olan güçlü iktidar özelemlerini, hatta güçlü iktidarın kendisini peşinden sürüklüyor.
3. Bireyi yüceltiyor. Ama aynı anda bireyi yok etmeye çalışan toplumsal yapıları da güçlendiriyor: aşiret, etnik kimlik, klan, tarikat, cemaat vb.
4. Yerel dilleri, özellikle kaybolma tehlikesi yaşayan sözlü yerel dilleri teşvik için büyük fonlar tahsis ediyor. Diğer yandan, İngilizce'yi dünya dili haline getirerek yerel dillerin güçlenmesini engelliyor.
5. Ulus-devleti sürekli zayıflatıyor. Buna karşılık, uluslararası sermayenin yatırımını koruması için ulus devletlerin polis işlevini güçlendiriyor..

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşme, yeni bir olgu değildir; kapitalizmin üç buçuk yüzyıllık evrimsel ve evrensel gelişimi içinde, krize düştükçe pazarı genişletme çabalarının kendisidir. Küreselleşme, kapitalizmin mantığında, doğasında vardır.

Küreselleşme, dünya ölçeğinde ulus-devletin aşılması ve sermayenin dizginsiz egemenliğidir. Küreselleşen finansman sermayesi, küreselleştirilen ise gelişme ve az gelişmiş olan ulusların pazarları ve ekonomileridir. Bu durumda, uluslararası hegemonya ve güç dengesi değişmemiştir. Zengin daha zengin, fakir daha fakirdir.

Küreselleşme, dünya da ayrışma ve bütünleşme hareketlerini beraberinde getirmiş; ulus devletin insan hakları ve demokrasi bağlamında iç işlerine müdahaleyi getirmiş, ulusçuluk alanlarını canlandırarak mikro milliyetçilikle kabile ve etnik çatışmaları körüklemiş ve çok uluslu devletleri parçalanma noktasına getirmiştir.

Küreselleşme, ulus-devletin rolünü değiştirmiş, yeniden yapılanma ile yeni görevler üstlenirken, eski bir çok rolünü özel sektöre, uluslararası kuruluşlara terk etmiştir. Bu anlamda ulus devlet yok olmayacak ama, uluslararası finansman sermayesinin bekleliğini yapacaktır.

Sonuç olarak, küreselleşme, çok az sayıda insana çok büyük faydalar sağlarken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışında bırakıyor ve dışlıyor. Sermaye küreselleşirken, emek yerelleşiyor.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. Can. (1999) "Yeni Değişim Dinamikleri ve Devletin Yeni Rolü", **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 56, Ankara
- Başkaya, Fikret. (1999) **Küreselleşme mi, Emperyalizm mi? Piyasacı Efsanenin Çöküşü**, Ütopya Yayınları, Ankara
- Bauman, Z. (1999b) **Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar**, Sarmal Yayınları, İstanbul
- Bauman, Zygmunt. (1999a) **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Bayhan, Vehbi. (1995) "Globalleşme ve İnternet Örneği", 17-18 Kasım **1. Türkiye İnternet Konferansı**, Ankara
- Baylis, J ve Smith, Steve (1997) The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, Oxford University Press, New York
- Bell, D. (1987) The World and United States in 2013, Daedalus, 116: 3.1-21
- Çeçen, Anıl. (1996) "Globalleşme ve Ulus Devlet" **Ulusal**, Sayı: 2, Mas Matbaası, Ankara
- De Benoist, A. (1996) Confronting Globalization. Tebs, 108: 117-138
- Dhanapala, Joyantha (2003) Globalization and National State internet adresi: <http://disarmaman.un.org/speech/> İndirilme Tarihi: 07 Nisan 2003m
- Dicken, P. (1992) Global Shift: The internationalization of Economic Activity, Second Edition, Paul Chapman Publishing Co.
- Elin, N. (1997) Shelter From the Storm, or Form Follows Fear and Vice Versa. In "Architecture of Fear" Princeton Architectural Press, New York.
- Featherstone, M. (1996) **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Gerbier, B. (1999) "Kapitalizmin Bugünkü Aşaması Olarak Geo- Ekonomik Emperyalizm", **Küreselleşme mi? Emperyalizm mi? İçinde**, Ütopya Yayınları, Ankara
- Giddens, A. (2000) **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Alfa Yayınları, İstanbul
- Grant, Paul. (2003) Jihad vs. McWorld Book Review İnternet adresi: <http://www.urbana.org/> İndirilme tarihi: 15/09/2003
- Gregory, Bateson. (1973) Steps to An Ecology Of Mind, Frogmore, Paladin
- Gutman, A. (1996) **Çok Kültürcülük: Tanınma Politikası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Hirst, P. ve Thompson, G (1996) Globalization in Question, Polity Press, Cambridge:Blacwell
- Hirst, P. ve Thomson, G. (1998) **Küreselleşme Sorguluyor**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- Holton, P. (1998) Globalization and the Nation- State, Mc Millan, London
- Human Development Report. (1999) Globalization with a Human Face, internet adresi: www.undp.org/
- Işıkli, Alpaslan. (1996) "Küreselleşme ve Demokratikleşme" **Ulusal**, Sayı: 2, Mas Matbaası, Ankara
- İçduygu, Ahmet ve E. Fuat Keyman. (1998) "Globalleşme, Anayasallık ve Türkiye'de Vatandaşlık Tartışması" **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 5 Ankara
- Keegan, V. (1996) Highway Robbery By the Supper- Rich, The Guardian 22 July Mısır, M. Bayram ve Balta Ecehan. (1999) Modernizm, Postmodernizm ve Sol, Öteki Yayınevi, Ankara
- Minibaş, Türkel. (2003) MAI, Geri Dönüşümü Olmayan Nehir Oran, Baskın. (1997) **Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli**, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Oran, Baskın. (2000) **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayıncılık, Ankara
- Özdek, Yasemin. (1995) "Globalleşme, insan Hakları ve Azınlıklar" **Birikim**, Sayı: 74. İstanbul

Öztürk, Feza. (2003) "Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni" İnternet adresi: <http://mfa.gov.tr>
İndirilme Tarihi: 20/06/2002

Poster, M. (1996) Database as Discourse, or Electronic Interpellations. In "Detraditionalization"
Blackwell, Oxford

Ritzer, G. (2000) **Toplumun McDonaldlaştırılması**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Savran, Sungur. (1992) "Globalizme Reddiye" **11. Tez Kitap Dizisi**, Belge Yayınları, Ankara.

Sid- Ahmed, M. (1996) "Sibernetik Sömürgecilik ve Ahlaki Arayış", **NPQ Türkiye**, 3:9

Sönmezoğlu, Faruk. (1994) **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, Bağlam Yayıncılık, Ankara

Strange, S. (1996) The Retreat Of the State: The Diffusion Of Power in the World Economy,
Cambridge University Press, London

Şayian, Gencay. (1996) "Globalleşme Üzerine" **Ulusal**, Sayı: 2 Mas Matbaası, Ankara

Thurow, L.C. (1997) **Kapitalizmin Geleceği Sabah Kitapları**, İstanbul

Ulagay, O. (1999) **QuoVadis? Küreselleşmenin İki Yüzü**, Doğan Kitap, İstanbul

Ülman, Haluk (1994) **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, "Dünya Nereye Gidiyor?", Ankara

Williams, M. (1996) "Rethinking Sovereignty", Globalization: Theory and Practice, Chapter 8, Pinter, London

Yıldırım, E. (2000) "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumu", "Küreselleşmenin İnsani Yüzü" içinde, Alfa Yayınları, İstanbul

Yıldız, Yavuz G. (1994) **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye** "Uluslararası Sermaye Merkezleri ve Türkiye", Ankara